

De 's-Hertogenbossche honden-penningen

<https://hdl.handle.net/1874/235690>

mm 12718

1875 Hg n° 5161

DE
's-HERTOGENBOSSCHE
MONDEN-PENNINGEN

DOOR
JONKH^R. M. A. SNOECK.

NIET IN DEN HANDEL.
Gedrukt één honderd exemplaren.

SNELPERSDRUKKERIJ,
C. N. TEULINGS,
's-HERTOGENBOSCH.
1875.

HIST. GEN.
№ 1,701

DE
's-HERTOGENBOSSCHE
HONDEN-PENNINGEN

DOOR

JONKH^R. M. A. SNOECK.

NIET IN DEN HANDEL.

Gedrukt één honderd exemplaren.

SNELPERSDRUKKERIJ,
C. N. TEULINGS,
's-HERTOGENBOSCH.

1875.

In de 12de en 13de eeuw waren de Kerken Machten in den Staat; daarin werd niet enkel voedsel voor den geest, maar ook leniging voor stoffelijke ellende gevonden.

Het was te dier tijde de gewoonte om in de portalen van alle voornamste Kerken, niet alleen de armen geregeld te voeden, maar ook om aan zieken en lijdenden geneesmiddelen te verstrekken. Die instelling werd genoemd „Tafel der armen” en in de Sint Janskerk te 's Hertogenbosch was dezelve bekend onder de benaming van „Tafel van den Heiligen Geest.”

De oudste Kerkvaders verhalen dat in de kerken eene *mensa* (tafel) voor de armen bestond die tot onderhoud der armen diende.

In het voorportaal der Sint Pieterskerk te Rome bestond, volgens Paulinus, eene *mensa indigentum*, en volgens Gregorius de Groote, eene *mensa pauperum* en uit de kerkelijke inkomsten moesten bepaalde gedeelten aan de armen worden uitgereikt.

In een diploma van het jaar 1295 wordt reeds van de „Tafel der armen in de Sint Janskerk” gesproken en in het archief der Godshuizen en de algemeenen armen te 's Hertogenbosch bevindt zich eene akte waarbij Dirk Tolinc, verkoopt aan Marcelus, procurator der „Tafel van den Heiligen Geest in de kerk van den Bosch,” ten behoeve dier Tafel, de inkomsten van een Bosch mud rogge, jaarlijks te heffen uit vier stukken lands, gelegen tusschen Rosmalen en Hintham, verleden voor Schepenbank van 's Hertogenbosch op Zondag na Sint Petrus banden (d. i. Zondag na 1 Augustus) van het jaar 1295. Die akte luidt:

„Nos Arnoldus de Waderle et Boydekinus Gruter, scabini in „Busche-ducis, notum facimus universis, quod coram nobis Theodoricus dictus Tolinc, filius Bele de Bruggen, legitime et hereditarie vendidit Marcilio, procuratori Mense Sancti Spiritûs in ecclesia „de Buscho-ducis, ad opus ejusdem mense, annuam et hereditariam „pactionem unius modii siliginis, de quatuor partibus terre, inter „Roesmale et Hinen” etc.

„Datum Dominica post festum beati Petri ad vincula, anno „Domini M.C.C. nonagesimo quinto.”

Van het Godshuis van den Heiligen Geest is de oorsprong onbekend en dat Godshuis werd, nog ten tijde van Van Oudenhoven, „de Tafel van den Heiligen Geest” genoemd. Het is de oudste liefdadige instelling dezer stad en stond, zooals alle liefdadige stichtingen dier tijden, onder de bescherming van den Heiligen Geest.

In 1268 wordt voor het eerst van een Heiligen Geest-meester (Claas de Gruijter) gewag gemaakt en daaruit leiden Van Oudenhoven en anderen af, dat in dat jaar het Godshuis, genaamd „de Tafel van den Heiligen Geest” of het Geefhuis, gesticht is.

In zijn werk „de Sint Janskerk te 's Hertogenbosch en hare geschiedenis” beweert de bekwame schrijver J. C. A. Hezenmans, op grond van de aangehaalde akte, dat van Oudenhoven en Cupe-
rinus in hunne mededeeling falen en dat „de Tafel van den Heiligen Geest” korten tijd na het verlijden dier akte, van de kerk gescheiden is. „In stukken” zoo lezen wij daar bladz. 32 „die „onmiddellijk aan het jaar 1300 grenzen, wordt zij niet meer „gezegd in de kerk gevestigd te zijn. Toen heeft zij een afzon-
„derlijk bestaan gekregen; in de ommiddelijke nabijheid der kerk „is het Godshuis gesticht, dat altijd de „Tafel van den H. Geest” „genoemd werd, en alwaar de armen, vooral des Zondags, hun „onderhoud vonden even als vroeger in de kerk. Nog heden „geniet dat gesticht het mud rogge hiervoor vermeld.”

In verloop van tijden is het Godshuis door rijke giften in staat gesteld de armen te bedeelen. In het Geefhuis woonde een, door den Raad der stad uit hun midden benoemde Rector of meester, bij voorkeur iemand die kinderloos was.

In 1629, na de overgaaf der stad, werd het rectoraat opgeheven en traden in de plaats daarvan vier Regenten, die geregeld werden vervangen, benevens een vaste rentmeester, die met de ontvangst en uitgaaf was belast. De rekeningen deswege zijn door M^r. Gijsbert van

de Velde, secretaris en griffier der stad, op verzoek van Mr. Jacob van Balen, destijds rector, op den 6 April 1611, in tegenwoordigheid van getuigen, onderzocht en wel die loopende over de jaren 1454 tot 1609.

Het toenmalige Geefhuis was gevestigd in een der gebouwen op de binnenplaats van het tegenwoordige Oude Mannen- en Vrouwenhuis. Vóór de hoofddeur van dat gebouw was eertijds afgebeeld de rector van den Heiligen Geest in een zetel, naast hem korven met brood en andere benodigdheden voor de armen bestemd. Dat afbeeldsel, en reliëf, wordt bewaard onder de antiquiteiten van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant.

In 1804 is door de stadsregeering eene belasting ingevoerd op het houden van honden en de opbrengst dier belasting afgestaan ten behoeve van het Geefhuis, als eene tegemoetkoming voor de uitgaven die de armverzorging vorderde en waarin het Geefhuis uit eigen middelen niet kon voorzien. Die belasting is door het Geefhuis genoten over dat jaar en over de jaren 1805, 1806, 1807, 1808 en 1809.

In 1810 is die belasting niet geheven en ook zou het Geefhuis van het doel waartoe de opbrengst dier belasting bestemd was, geen bepaald nut hebben gehad, daar bij keizerlijk decreet van 28 December 1811, alle kleine gasthuizen en het Geefhuis vereenigd zijn en waaruit het tegenwoordige Oude Mannen- en Vrouwenhuis is ontstaan; ook werd bij Keizerlijk decreet van 8 December 1810

het beheer van alle liefdadige instellingen onder het bestuur der stad gebracht.

In het archief van de Godshuizen en de algemeenen armen berusten de rekeningen van ontvangsten en uitgaven betrekkelijk die belasting op de honden waarvan wij er eene bij uittreksel hier mededeelen.

Rekening van den Rentmeester Quirinus van
Amelsfoort, van het gasthuis den Heiligen
Geest, binnen 's Hertogenbosch.

Van 1 Januarij tot 31 December 1804.

37ste Capittel.

Ontvangst.

fol. 88.

Zeven en dertigste Capittel.

Ontvangst van een hondenbelasting.

Ingevolge eene Resolutie van het gemeentebestuur, dato 8 augustus 1804, was ieder verplicht voor het houden van een hond off honden (voor alle ongelukken voor te komen) alhier aan Regenten van deezen Godshuizen daartoe permissie te verzoeken en welke permissie, volgens den 2^{den} articul derzelfde publicatie, is aan on-

derscheidene ingezeetenen, volgens den 5^{den}
 articul geëccordeerd geworden, en daardoor
 voordeezen Godshuizen, in den 10^{den}
 articul bepaald ontvangen eene somma
 van (1) f 902—„—„

Neegende Capittel.

Uitgaaf van materialen en
 arbeids loonen.

fol. 108.

Betaald aan Joh. Dijkmans, voor de pen-
 ningen der honden „ 31—6—„

fol. 109.

Betaald aan Joh. Everts, senior, voor
 't maake van een staale stempel en negen
 pensoenen, volgens quit „ 10—10—„
 Betaald aan C. van der Meulen, voor 't
 maaken van een staalen stempeltje met
 het jaartal 1804, quit „ 2—„—„

De ontvangsten dier belasting bedroegen volgens de verdere
 rekeningen in het archief voorhanden:

(1) Voor honden aan militairen toebehoorende, werd geen belasting betaald.

in 1805	f 490.—
„ 1806	„ 262.—
„ 1807 (2)	nihil.
„ 1808	„ 478.—
„ 1809	„ 464.—

De uitgaven in die jaren waren van gelijksoortigen aard als die voor het jaar 1805, alleen met eenig verschil in de cijfers, en behelzen de kosten voor het doen vervaardigen van hondenpenningen en voor nieuwe stempels met veranderd jaartal; er komt o. a. onder de uitgaven voor 1808 daarin voor:

fol. 107.

Betaald aan C. F. van der Meulen voor
 een stempel en nommers voor de penningen
 der honden over 1808 f 10—10—„

In 1810 bevat de rekening op
 folio 87.

Tijde deze nihil.

In die laatste rekening komt niets voor dat op de hondenbelasting betrekking heeft, zoomin in de ontvangsten als in de uitgaven,

(2) De oorzaak waarom in 1807 die belasting niets heeft opgebracht, heb ik niet kunnen ontdekken.

en is die rekening gezien en geëxamineerd door de leden der commissie „des Hospices de la ville de Bois-le-Duc” le 21 Juillet 1812.

(geteekend) Thom. C. van Rijkevorsel.

M. van den Heuvel.

Vogelvanger.

J. C. Marggraaf.

H. de Wijs.

Daarna is dezelve gezien en geteekend door den Prefect van het departement van „de monden van den Rhijn” den 12 Februarij 1812.

(geteekend) Fremin de Beaumont.

Sedert dien tijd hebben de honden binnen 's Hertogenbosch ruim een halve eeuw rust genoten, want eerst den 1 December 1865 is op nieuw door den raad der stad eene belasting op het houden dier dieren vastgesteld, gewijzigd bij raadsbesluit van 22 Oktober 1872. In die beide verordeningen wordt bepaald dat voor elken hond een kenteeken, volgens model door Burgemeester en Wethouders vast te stellen, zal worden uitgereikt en dat het aan of op een halsband, waarvan elke hond behoort voorzien te zijn, gedragen wordt. Die kenteeken worden ieder jaar bij de betaling der belasting, verwisseld. Art. 5.

De opbrengst dier belasting strekt thans ten bate der stadsinkomsten en wordt nog geheven.

Wij willen hier eene beschrijving laten volgen van die kenteeken bekend onder den naam van „hondenpenningen.”

HONDEN-PENNINGEN

VAN

'S HERTOGENBOSCH.

No. 1.

Een achtkantigen geelkoperen penning; in het midden in karrelrand een duif door hemellicht omstraald, (Zinnebeeld van den Heiligen Geest.)

Onder dien karrelrand het jaartal 1806.

Boven dien karrelrand het volgnummer 186.

Deze penning komt peervormig in geel koper voor met het jaartal 1804 en ruitvormig in rood koper met het jaartal 1805.

No. 2.

Een achtkantigen roodkoperen penning;

Nagenoeg in het midden binnen een cirkel de door elkaar gevlochten letters G. H. (Geef Huis.)

Onder dien cirkel het jaartal: 1808 en het volgnummer 241.

No. 3.

Een vierkantigen roodkoperen penning met geel koperen oog; in het midden: een poedelhondje ter helfte geschoren.

Ter zijde het jaartal: 1872.

Onder dat jaartal het volgnummer: 156.

Van 1866 af (ingang der bij raadsbesluit van 1 December 1865 ingevoerde belasting) komt deze penning in verschillende vormen voor als: rond, vierkantig, langwerpig, ovaal enz.

Volgt alhier nog eene beschrijving van twee

GEEFHUIS PENNINGEN

denkelijk 's Hertogenbosche, ofschoon in de rekeningen van het Geefhuis daaromtrent geene bewijzen voorhanden zijn. Die beide penningen werden vermoedelijk den behoeftigen uitgereikt, de eerste om daarvoor turf en de tweede om daarvoor levensbehoeften in te ruilen.

No. 4.

Een ronden roodkoperen penning.

Voorzijde: een duif door hemellicht omstraald. (Zinnebeeld
van den Heiligen Geest.)

Keerzijde: In karrelrand de letter: T. (Turf.)

No. 5.

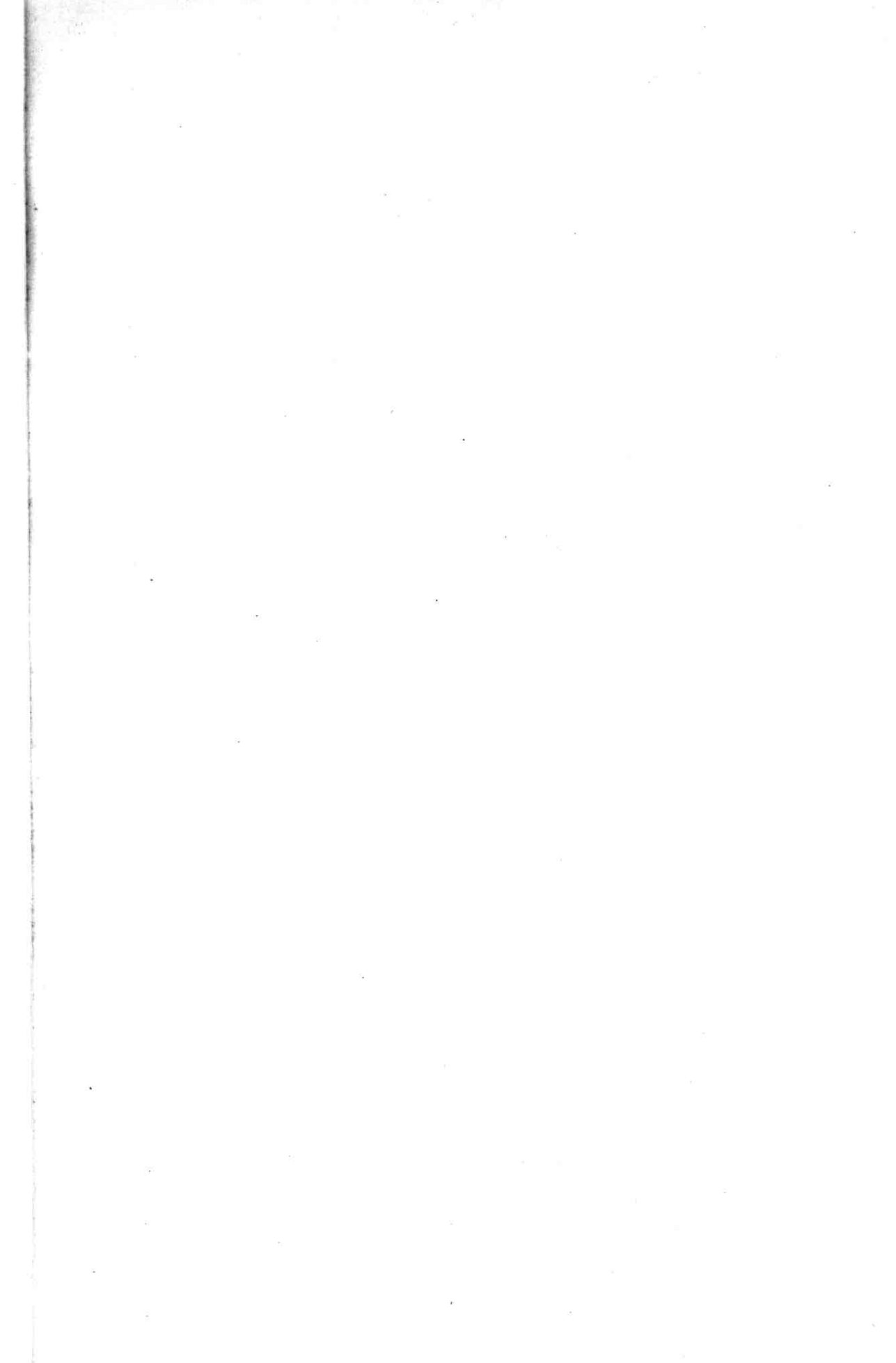
Een achtkantigen geelkoperen penning.

In een ovalen ring: een duif door hemellicht omstraald.
(Zinnebeeld van den Heiligen Geest.)

Daarboven: GEEF HUIS.

De Nos. 1, 2, 3 en 4 bevinden zich in mijne verzameling en
No. 5, in die van het Provinciaal Genootschap van Kunsten
en Wetenschappen in Noord-Brabant.

HONDEN - PENNINGEN.

GEEFHUIS-PENNINGEN.

